

UDK:
Bibliid 1451-3188, 8 (2009)
Год VIII, бр. стр.
Изворни научни рад
Март 2009.

ИНТЕЛЕКТУАЛНА СВОЈИНА И ТРАНСФЕР ЗНАЊА

*Мр Сања ЈЕЛИСАВАЦ**

ABSTRACT

One of the main goals of the European Commission, following the Lisbon agenda, is improving knowledge transfer between research institutions and industry across Europe. For that purpose Commission issued on 10 April 2008 the Recommendation on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and Code of Practice for universities and other public research organizations. Among the other things an effort should be made to better convert knowledge into socioeconomic benefits. Better links between public research organizations, including universities, and industry can play the key role in facilitating the circulation and use of ideas in a dynamic knowledge society and in enhancing competitiveness and welfare.

Кључне речи: Интелектуална својина, трансфер знања, Европска заједница, Кодекс пословања.

I) СВРХА

Када је поново лансирана Лисабонска стратегија 2005. године истакнута је кључна улога успостављања бољих веза између државних истраживачких организација, укључујући и универзитете, са једне стране и индустрије, са друге стране. Успостављање ових веза би олакшало циркулацију и практичну употребу идеја, у данас веома динамичном окружењу заснованом на коришћењу знања, као што би појачало конкуренцију и добробит за цело друштво. Потребно је уложити велики напор да би се знање претворило у социоекономске добитке. Због тога се државне истраживачке организације морају реорганизовати у смеру бољег, целисходнијег и ефикаснијег искоришћавања истраживачких резултата, са

* Институт за међународну политику и привреду, Београд.

крајњим циљем претварања тих резултата у нове производе и услуге. Начин да се то оствари подразумева сарадњу између академских институција и индустрије, покретање заједничких или уговорних истраживања које ће да финансира и приватни сектор, лиценцирање и стварање *spin-off* ефеката. У развијеној тржишној привреди стално је присутна утакмица између учесника на том тржишту и она даје импулс савременом технолошком развоју. Произвођачи непрестано усавршавају производњу у циљу одржања своје конкурентске способности. Они учесници у привредном животу који немају средстава или не желе да улажу средства у истраживање, настоје да прибаве потребан know how од оних који га већ имају. Због тога пренос знања, тј. трансфер технологије постаје исто толико значајан у свету колико и промет роба и услуга.¹ Ефикасно искоришћавање истраживачких резултата који су произашли из буџетског финансирања, зависи од доброг управљања интелектуалном својином (знања у најширем смислу те речи, проналасци, софтвер, базе података и микроорганизми, без обзира да ли су или нису заштићени правним средствима као што су нпр. патенти) од развоја предузетничке културе и пратећих вештина у оквиру државних истраживачких организација, као и од боље комуникације и интеракције између јавног и приватног сектора. Земље чланице су током последњих година предузимале акције да олакшају трансфер знања на националним нивоима, али постојање значајних разлика између националних правних оквира, политике и праксе, као и различити стандарди у управљању интелектуалном својином у оквиру државних истраживачких организација, спречили су или отежали међунационални трансфер знања широм Европе и реализацију Европског истраживачког простора. Комисија Европских заједница је стога предузела кораке и сачинила Препоруку земљама чланицама и њиховим регионима у којој су представљене смернице за развој и осавремењивање националних смерница и оквира, као и Кодекс пословања, у намери да побољша начин на који државне истраживачке организације управљају интелектуалном својином и трансфером знања.²

II) МЕРЕ ЕУ

Комуникација Комисије Европских заједница упућена Свету, Европском парламенту, Европском економском и социјалном комитету и Коми-

¹ Сања Јелисавац, *Интелектуална својина – међународна трговина правима интелектуалне својине*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2006, стр. 36.

² На енглеском језику: Code of Practice.

тету региона о побољшању трансфера знања између истраживачких институција и индустрије широм Европе: прихватање отворених иновација – имплементација Лосабонске агенде, може се наћи на сајту Европске уније.³ Препорука Комисије од 10 априла 2008. године о управљању интелектуалном својином у активностима трансфера знања и Кодекс пословања за универзитете и друге државне истраживачке организације се може наћи у Службеном гласнику Европске уније.⁴

III) САДРЖАЈ

Документ који размаграмо се састоји од уводног дела кога следе препоруке Комисије државама чланицама о управљању интелектуалном својином у активностима трансфера знања и два анекса. Први анекс се састоји од Кодекса пословања за универзитете и друге државне истраживачке организације, а тиче се управљања интелектуалном својином у активностима трансфера знања. Други анекс приказује олакшице у управљању интелектуалном својином, при трансферу знања, које државни органи пружају универзитетима и другим државним истраживачким организацијама. Комисија препоручује да би државе чланице Европске уније, пре свега, требало да осигурају да све државне истраживачке организације дефинишу трансфер знања као стратешку мисију. Подстицање државних истраживачких организација да успоставе и публикују политику и процедуре за управљање интелектуалном својином у складу са Кодексом пословања (Анекс 1) и одабир и употреба најбоље праксе од свих, које су представљене у Анексу 2, узимајући у обзир национални контекст, је такође једна од главних препорука Комисије. Државе чланице би требало да подржавају развој капацитета за трансфер знања и вештина запослених у државним истраживачким организацијама. Такође треба развијати мере којима ће се подизати ниво свести и вештина студената, посебно у области науке и технологије, а тиче се интелектуалне својине, трансфера знања и

³ “Communication from the Commission to The Council, The European Parliament, The European Economic and Social Committee and The Committee of the Regions, Improving knowledge transfer between research institutions and industry across Europe: embracing open innovation – Implementing the Lisbon agenda”, Commission of the European Communities, Brussels, 4.4.2007, COM(2007) 182 final, Интернет: ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/com2007182_en.pdf, 13/04/2009.

⁴ “Commission Recommendation of 10 April 2008 on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and Code of Practice for universities and other public research organisations,” (notified under document number C(2008) 1329), *Official Journal of the European Communities* (OJ), L 146/19, 5.6.2008.

предузетништва. Према препорукама Комисије потребно је обезбедити, са једне стране, промоцију и ширење знања насталих у оквиру јавног финансирања, предузимањем корака да се обезбеди и олакша приступ истраживачким резултатима и са друге стране омогућити, где је год то могуће, да релевантна интелектуална својина буде заштићена. Боља кооперација између држава чланица Европске уније и предузимање корака ка бољем повезивању њихових режима власништва, када је у питању заштита права интелектуалне својине, ће олакшати прекограничну сарадњу и трансфер знања на пољу истраживања и развоја. Државе би требало да употребе принципе који су изложени у Препоруци као базу за увођење нових или адаптирање постојећих националних директива и законодавства на пољу управљања интелектуалном својином и трансфером знања од стране државних истраживачких организација или за све мере којима се промовише трансфер знања, или приликом стварања нових релевантних политика или финансијских шема. Поменути принципи су веома корисни и за потребе закључивања споразума о сарадњи са истраживачким организацијама из земаља ван Европске уније.

Први анекс се односи на Кодекс пословања за универзитете и друге државне истраживачке организације, а у вези управљања интелектуалном својином у активностима трансфера знања (у наставку текста Кодекс пословања). Кодекс пословања се састоји од три главне групе принципа. Прву групу чине принципи за интерну политику интелектуалне својине. Они сачињавају базични сет принципа које би државне истраживачке организације морале да примене у циљу ефикасног управљања интелектуалном својином која је резултат њихових сопствених (или у сарадњи са другим организацијама) активности на пољу истраживања и развоја. Друга група су принципи за политику трансфера знања. Они чине допуну првој групи принципа на тај начин што су више фокусирани, посебно на активан трансфер и експлоатацију нове интелектуалне својине, без обзира да ли је она заштићена или не правима интелектуалне својине. Трећа група садржи принципе за заједничка и уговорна истраживања. Они се тичу свих видова истраживачких активности спроведених или финансираних од стране државних истраживачких организација и приватног сектора, укључујући посебно и заједничка истраживања (где све стране спроводе истраживачко развојне активности) и уговорна истраживања (где је за истраживање и развој ангажована јавна истраживачка организација од стране приватне компаније). Принципи за интерну политику интелектуалне својине подразумевају развој политике интелектуалне својине као дела дугорочне стратегије и мисије државних истраживачких организација. Пожељно је и об-

јављивање те политике, интерно и екстерно, као и успостављање јединствене и одговорне тачке за контакт. Унутрашња политика интелектуалне својине треба да обезбеди јасна правила за запослене и студенте, са посебним освртом на објављивање нових идеја са потенцијалним комерцијалним ефектима, поседовање истраживачких резултата, одржавање записника, управљање конфликтом интереса и ангажовање треће стране. Потребно је унапредити идентификацију, експлоатацију и, тамо где је могуће, заштиту интелектуалне својине у складу са стратегијом и мисијом државне истраживачке организације и са циљем максимизације социоекономских добитака. Принципи за политику трансфера знања имају за циљ унапређење употребе резултата истраживања које је финансирала држава и максимизирања њиховог социоекономског утицаја. Овде се разматрају сви типови могућих механизма експлоатације, као нпр. лиценцирање или *spin-off* резултати, и сви могући партнери за експлоатацију, нпр. компаније, друге истраживачке организације, инвеститори, агенције службе за подршку иновацијама, и наравно одабирају најпогоднији. Док проактивна политика интелектуалне својине и трансфера знања може да донесе додатне приходе државним истраживачким организацијама, остваривање додатних прихода не би смело бити главни циљ. Државе чланице треба да обезбеде приступ државним истраживачким организацијама професионалним услугама у вези трансфера знања, што подразумева и судску, финансијску, комерцијалну и заштиту интелектуалне својине и добијање практичних савета, као и консултација са техничким особљем. Доношење и јавно објављивање политике лиценцирања треба бити спроведено у циљу хармонизације праксе у оквиру државних истраживачких организација као и у циљу обезбеђивања правичности у свим пословима, а посебно код трансфера власништва над правима интелектуалне својине, или одобравања ексклузивних лиценци. Принципи за заједничка и уговорна истраживања треба да буду компатибилни са мисијом сваке од страна уговорница. Ови принципи треба да узму у обзир ниво приватног финансирања и да буду у складу са циљевима истраживачких активности, а посебно да максимизују комерцијалне и социоекономске утицаје самог истраживања. Поред тога, треба водити рачуна о потреби државних истраживачких организација да привуку приватне финансијере. Сва питања у вези интелектуалне својине морају бити рашчишћена на највишем нивоу у организацији и то у што ранојој фази истраживачког пројекта, идеално и пре самог почетка пројекта. Питања интелектуалне својине обухватају алокацију власништва над правима интелектуалне својине која се стварају у оквиру пројекта, идентификацију која се интелектуална својина већ налази у власни-

штву страна уговорница пре почетка пројекта, а која ће бити коришћена у извршењу пројекта, права приступа и подела прихода. Други анкекс нам даје олакшице у управљању интелектуалном својином, при трансферу знања, које државни органи пружају универзитетима и другим државним истраживачким организацијама. Трансфер знања између универзитета и индустрије је дефинисан као стратешка мисија у оквиру свеке земље чланице и то како на националном тако и на регионалном нивоу. Државно министарство је задужено за координацију трансфера знања као и за праћење утицаја који овај трансфер има на цело друштво и државу. Да би истраживања које финансира држава била профитабилна потребно је видети које су потребе индустрије и приватног сектора уопште. На тај начин би истраживања била профитно усмерена и одговарала би потребама привреде и друштва.⁵ Пре него што се успоставе нови механизми за трансфер знања осим тражења стручног мишљења од државних истраживачких организација, потребно је потражити мишљење и од приватних компанија, чак и од малих и средњих предузећа. Уколико се на локалном нивоу не види исплативост постојања канцеларије односно органа за управљање интелектуалном својином, онда се такав орган формира на регионалном нивоу и биће доступан свим локалним истраживачким организацијама. Такође, ради олакшавања трансфера знања, дат је модел уговора, који се може користити приликом склапања будућих послова. Створени су и државни фондови за трансфер знања и било који други облик пословног ангажмана у оквиру државних истраживачких организација, укључујући и унајмљивање експерата.

У циљу унапређења међународног трансфера знања и олакшавања операције између организација из више земаља, власништво над интелектуалном својином која је резултат државно финансираних истраживања је јасно дефинисано и доступно на увид јавности. Слободан приступ резултатима истраживања је у складу са принципима ОЕЦД, изузимајући само резултате који су везани за комерцијалну експлоатацију. Политика јавног приступа се односи и на резултате који су настали из истраживања финансираних од стране државних органа. Комисија Европске уније је покренула механизме за мониторинг о прогресу националних државних истраживачких организација по питањима трансфера знања. То се врши кроз годи-

⁵ “Commission Recommendation of 10 April 2008 on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and Code of Practice for universities and other public research organisations,” (notified under document number C(2008) 1329), *Official Journal of the European Communities* (ОЈ), L 146/19, 5.6.2008, стр. 5.

шње извештаје које подносе државне истраживачке организације. Ове информације, као и објављени резултати истраживања, су доступни свим земљама чланицама Европске уније.

IV) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Препорука Комисије о управљању интелектуалном својином у активностима трансфера знања и Кодекс пословања за универзитете и друге државне истраживачке организације је усвојена 10. априла 2008. године. Европска комисија је навела велики број поступака који би требали да помогну земљама чланицама да примене све што се налази у Препоруци. Свакој земљи чланици остављено је да изабере најбоље процедуре и поступак за спровођење Препорука, јер одређене процедуре које су ефикасне у једној земљи нису можда најбоље решење за другу. Осим ове Препоруке потребно је поштовати и већ постојећи Водич о побољшању трансфера знања између истраживачких институција и индустрије као и принципе ОЕЦД. Државе чланице имају обавезу да обавесте Комисију до 15. јула 2010. године, о мерама које су уведене поштујући ову Препоруку, као и о резултатима који су остварени применом тих мера. Након 2010. године, подношење извештаја постаје двогодишња обавеза држава чланица.

V) ИЗВОРИ

1. "Communication from the Commission to The Council, The European Parliament, The European Economic and Social Committee and The Committee of the Regions, Improving knowledge transfer between research institutions and industry across Europe: embracing open innovation – Implementing the Lisbon agenda," Commission of the European Communities, Brussels, 4.4.2007, COM(2007) 182 final, Интернет: ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/com2007182_en.pdf.
2. "Commission Recommendation of 10 April 2008 on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and Code of Practice for universities and other public research organisations", (*notified under document number C(2008) 1329*), *Official Journal of the European Communities* (OJ), L 146/19, 5.6.2008.
3. Сања Јелисавац, *Интелектуална својина – међународна трговина правима интелектуалне својине*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2006.

VI) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Препоруке које је Комисија Европске уније представила 2008. године могу бити веома значајне и за нашу земљу. Пошто смо потписали Споразум о стабилизацији и придруживању, потребно је да пратимо промене у законодавству Европске уније и да примењујемо оне мере које ће нам користити да би се лакше уклопили у европски законодавни простор. Уколико Србија буде поштовала ове смернице биће јој лакше да се у потпуности укључи и у европски истраживачки простор. Осим тога, активности на пољу управљања интелектуалном својином и трансфером знања могу довести до остваривања социоекономских добити. Мере које би се спроводиле требало би да резултирају привлачењем студената, научника као и додатних фондова за финансирање истраживачких активности. Препоруке Комисије о управљању интелектуалном својином у активностима трансфера знања и Кодекс пословања за универзитете и друге државне истраживачке организације се односе и на сарадњу између земаља. Према томе, уколико истраживачка организација из Србије жели да оствари сарадњу са истраживачком организацијом или универзитетом из земље чланице Европске уније, мораће да поштује и ове принципе трансфера знања и управљања интелектуалном својином.